

Horyzonty Polityki
2026, Vol. 17, N° 58

Nauki polityczne na Polskim Uniwersytecie na Obczyźnie w Londynie (1960–1989)

RYSZARD TERLECKI

<http://orcid.org/0000-0002-9470-2761>

Uniwersytet Ignatianum w Krakowie
terleckir@poczta.onet.pl

DOI: 10.35765/HP.2957

Streszczenie

CEL NAUKOWY: Celem artykułu jest prezentacja historii instytutu nauk politologicznych, tworzącego ważny kierunek studiów na Polskim Uniwersytecie na Obczyźnie, stworzonym i utrzymywanym w Londynie przez polską emigrację polityczną po drugiej wojnie światowej.

PROBLEM I METODY BADAWCZE: Wobec narzucenia Polsce po drugiej wojnie światowej systemu komunistycznego, polska nauka, a w tym nauki o polityce, została wtłoczona w ramy totalitarnej ideologii, ograniczona zaprogramowanym kłamstwem i cenzurą przewencyjną. Polska emigracja polityczna, która działała na Zachodzie, starała się kontynuować osiągnięcia II Rzeczypospolitej i w oparciu o jej prawa tworzyła instytucje, organizacje, a także wyższe uczelnie. W latach zimnej wojny najważniejszą z nich był Polski Uniwersytet na Obczyźnie działający w Londynie. Skupione wokół niego środowisko uczonych podjęło wysiłek organizacji studiów politologicznych, prostujących fałsz narzucony krajowym uniwersytetom. Rekonstrukcję historii emigracyjnej politologii oparto na analizie źródeł i opracowań.

PROCES WYWODU: Artykuł przedstawia organizację polskich studiów politologicznych w Londynie, stolicy polskiej emigracji politycznej, przed podjęciem ich na Polskim Uniwersytecie na Obczyźnie, następnie omawia działalność Komisji Prawa i Nauk Politycznych oraz jej wykładowców, a następnie odnosi się do lekceważenia jej dorobku po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1989 roku.

WYNIKI ANALIZY NAUKOWEJ: W warunkach emigracji funkcjonowanie placówek naukowych, podobnie jak i innych instytucji, było ograniczone możliwościami przede wszystkim finansowymi. Pomimo tego grupa uczonych

Sugerowane cytowanie: Terlecki, R. (2026). Nauki polityczne na Polskim Uniwersytecie na Obczyźnie w Londynie (1960–1989). *Horyzonty Polityki*, 17(58), 241–259. DOI: 10.35765/HP.2957.

skupiona wokół studiów politologicznych nie tylko prowadziła pracę dydaktyczną dla studentów, ale także zaopatrywała polskie media i organizacje w aktualną ocenę sytuacji politycznej zarówno w kraju, jak i w świecie.

WNIOSKI, INNOWACJE, REKOMENDACJE: Artykuł ukazuje, w jaki sposób polscy emigranci starali się w warunkach wolności badań kontynuować rzetelną analizę politologiczną, przeciwstawiając się zniewoleniu polskiej nauki w podlegającym sowietyzacji kraju.

SŁOWA KLUCZOWE:

nauki polityczne, polska emigracja polityczna po II wojnie światowej, Polski Uniwersytet na Obczyźnie

Abstract

POLITICAL SCIENCE AT THE POLISH UNIVERSITY
ABROAD IN LONDON (1960–1989)

RESEARCH OBJECTIVE: The aim of the article is to present the history of the Institute of Political Science, which constituted an important field of study at the Polish University Abroad, established and maintained in London by the Polish political émigré community after the Second World War.

THE RESEARCH PROBLEM AND METHODS: Following the imposition of a communist system in Poland after the Second World War, Polish scholarship, including political science, was forced into the framework of a totalitarian ideology and constrained by institutionalized falsehood and preventive censorship. The Polish political émigré community active in the West sought to continue the achievements of the Second Polish Republic and, drawing on its legal regulations, established institutions, organizations, and universities. During the Cold War, the most important of these was the Polish University Abroad in London. The academic community gathered around this university undertook the effort to organize political science studies that sought to correct the distortions imposed on universities in Poland. The reconstruction of the history of émigré political science presented here is based on the analysis of primary sources and scholarly literature.

THE PROCESS OF ARGUMENTATION: The article first outlines the organization of Polish political science studies in London, the principal centre of the Polish political émigré community, prior to their establishment at the Polish University Abroad. It then discusses the activities of the Commission for Law and Political Science and its lecturers, and finally addresses the neglect of its scholarly achievements after Poland regained independence in 1989.

RESEARCH RESULTS: Under conditions of exile, the functioning of academic institutions, like that of other organizations, was limited primarily by financial constraints. Despite these difficulties, the group of scholars associated with political science studies not only conducted teaching activities for students but also provided Polish media and organizations with up-to-date analyses of political developments both in Poland and internationally.

CONCLUSIONS, INNOVATIONS, AND RECOMMENDATIONS: The article describes how Polish émigré scholars sought, under conditions of academic freedom, to continue rigorous political analysis while opposing the subjugation of Polish scholarship in a country undergoing Sovietization.

KEYWORDS:

political science, Polish political émigré community after World War II, Polish University Abroad

W rezultacie umowy jałtańskiej, zawartej w lutym 1945 roku przez przywódców Stanów Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii i Związku Sowieckiego, po zakończeniu II wojny światowej i prawie sześciu latach okupacji Polska nie odzyskała niepodległości. Narzucony system komunistyczny na prawie pół wieku podporządkował ją sowieckiej dominacji. Poza jej granicami pozostała, głównie na Zachodzie Europy i w Ameryce, najliczniejsza w historii Polski emigracja polityczna. Ponieważ komuniści, podobnie jak całe życie społeczne, zniewolili również edukację i naukę, polscy emigranci tworzyli w wolnym świecie szkoły i instytucje naukowe, mające choćby w drobnym stopniu równoważyć straty ponoszone w rezultacie sowietyzacji ich ojczyzny. Jedną z takich instytucji był polski uniwersytet, uruchomiony w Londynie, stolicy polskiej powojennej emigracji. Jedną z dziedzin nauki, które wymagały obrony przez ideologiczną deformacją i programowym kłamstwem, była politologia, poddana w kraju szczególnej indoktrynacji.

Polski Uniwersytet Na Obczyźnie (PUNO) został powołany dekretem Prezydenta RP z 15 grudnia 1952 roku po trwających trzy lata zabiegach Tymczasowej Rady Uniwersytetu, utworzonej w grudniu 1949 roku, oraz uchwałach Rady Narodowej RP o powołaniu Uniwersytetu w 1951 roku, a następnie o zatwierdzeniu jego statutu w 1952 roku. Dekret Prezydenta RP nadawał PUNO pełne prawa polskich państwowych szkół akademickich:

Polski Uniwersytet na Obczyźnie z siedzibą w Londynie, istniejący od 9 grudnia 1949 i posiadający statut w brzmieniu zatwierdzonym w dniu 1 września 1952 r. przez Ministra dla Spraw Obywateli Polskich na Obczyźnie, otrzymuje jako prywatna szkoła akademicka, pełne prawa państwowych szkół akademickich w rozumieniu ustawy o szkołach akademickich z dnia 15 marca 1933 r. (Dz. U. R.P. Nr. 1, poz. 6, z 1938 r.) (*Statut Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie*, 1953).

Pod dekretem znalazły się podpisy Augusta Zaleskiego, Prezydenta RP na Uchodźstwie¹, a także premiera gen. Romana Odzierżyńskiego i ministra do spraw emigracji Zygmunta Rusinka.

Powstanie PUNO było konsekwencją działań władz Rzeczypospolitej, dążących do zapewnienia kadr dobrze przygotowanych do pracy w powojennej Polsce, wyzwolonej spod okupacji niemieckiej i sowieckiej. W tym celu jeszcze w czasie wojny organizowano na terenie Wielkiej Brytanii polskie szkoły wyższe, kształcące w dziedzinach, które uznano za najbardziej potrzebne. Tak powstały m.in. Polski Wydział Lekarski przy Uniwersytecie w Edynburgu, Komisja Akademickich Studiów Weterynaryjnych przy Royal (Dick) Veterinary College również w Edynburgu, Polski Wydział Prawa przy Uniwersytecie w Oksfordzie czy Polska Szkoła Architektury przy Uniwersytecie w Liverpoolu. Polskie uczelnie dawały zatrudnienie profesorom i wykładowcom, którzy w czasie wojny schronili się na terenie Wielkiej Brytanii, a równocześnie możliwość kontynuowania nauki studentom, którzy służyli w wojsku i korzystając z życzliwości władz wojskowych, zostali oddelegowani do dokończenia studiów. Po zakończeniu wojny, gdy okazało się, że wobec trwającej nieformalnej, ale faktycznej sowieckiej okupacji, powrót do kraju dla wielu żołnierzy oraz uchodźców nie jest możliwy, dalsza praca polskich szkół wyższych traciła sens, a młodzi Polacy podejmowali studia na brytyjskich uczelniach. W 1949 roku przestał działać jako ostatni Polski Wydział Lekarski, a ostatnią placówką zajmującą się organizowaniem Polakom studiów, głównie technicznych, w szkołach brytyjskich oraz uzupełnianiem programu do wymagań

¹ Władze Rzeczypospolitej, przebywające na emigracji, działające zgodnie z Konstytucją z 1935 roku, z czasem na określenie swojego statusu używały zwrotu: na Uchodźstwie, podczas gdy polski uniwersytet pozostał przy pierwotnej nazwie: na Obczyźnie.

obowiązujących w Polsce przed wojną był Polish University College, działający w latach 1947–1953 (szerzej o polskich szkołach wyższych na wojennej i powojennej emigracji: Draus, 2015, a na temat Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie: Pylat, 2010).

Potrzeby, które zrodziły PUNO, były już inne. Na szybki powrót do kraju nie można było liczyć, a emigracyjna społeczność potrzebowała nauczycieli oraz wykształconych działaczy, podtrzymujących związek emigrantów z ojczystą kulturą i tradycją, tym bardziej że dominowali wśród nich młodzi ludzie, w większości byli żołnierze. Na uchodźstwie pozostało też liczne grono profesorów i wykładowców przedwojennych polskich uczelni, m.in. skupionych w działającym już od 1940 roku Zrzeszeniu Profesorów i Docentów Polskich Szkół Akademickich, a od 1950 roku w Polskim Towarzystwie Naukowym na Obczyźnie. Zwłaszcza drugie z wymienionych stowarzyszeń, w porozumieniu z innymi, zawiązanymi już na emigracji naukowymi stowarzyszeniami, przyczyniło się do powstania PUNO, a następnie skupiło na utworzeniu Wydziału Humanistycznego, który od maja 1953 roku łączył także trzy komisje wydziałowe: prawniczą, ekonomiczną i przyrodniczą, wkrótce zamienioną na przyrodniczo-matematyczną. Wydział Humanistyczny prowadził studia stacjonarne i korespondencyjne z zakresu historii i polonistyki, natomiast komisje wydziałowe organizowały kursy i seminaria, umożliwiające dokończenie studiów rozpoczętych w Polsce lub na zagranicznych uniwersytetach. Początkowo większość stanowili studenci „przedwojenni” bądź tacy, którzy naukę rozpoczęli na szlaku polskiego wojska jeszcze w Libanie lub we Włoszech, z czasem przybywali też uciekinierzy z Polski, a po 1956 roku początkowo jeszcze nieliczni młodzi ludzie, którzy uciekli z komunistycznej Polski albo z kraju wyjechali legalnie, ale zdecydowali się pozostać na Zachodzie. Z czasem liczną grupę studentów tworzyli młodzi Polacy, urodzeni już na emigracji.

Pomimo cofnięcia uznania polskim konstytucyjnym władzom, podczas wojny przebywającym w Londynie, zarówno Prezydent RP, rząd polski, władze wojskowe, jak i wiele instytucji państwowych funkcjonowało nadal na emigracji, korzystając z cichego przyzwolenia władz brytyjskich. Wśród polskich emigrantów działały też partie polityczne: te, które odwoływały się do swoich przedwojennych odpowiedników, a także nowe, tworzone już na uchodźstwie.

Forum działania partii stanowiła namiastka parlamentu w postaci Rady Narodowej, a także powstające w rezultacie politycznych rozłamów Rada Polityczna czy Rada Jedności Narodowej. W tych licznych instytucjach oraz w aktywnym życiu publicznym uczestniczyli politycy formacji przedwojennych, ale też osoby, które swoją polityczną działalność rozpoczynały dopiero na emigracji. Stąd zrodziła się potrzeba stworzenia szkoły, która zapewniała podnoszenie politycznych kwalifikacji.

Już w listopadzie 1948 roku w Londynie uruchomiono Wolne Studium Nauk Politycznych i Społecznych, które szybko pozyskało słuchaczy, m.in. na kursie dla przyszłych dziennikarzy, na który zapisało się 32 stacjonarnych słuchaczy. Organizatorem kursu był ppłk kawalerii Antoni Bogusławski, poeta, tłumacz i dziennikarz, a wykładali tak wybitni politycy i publicyści jak prof. Stanisław Stroński, romanista, kilkakrotny poseł na Sejm, polityk obozu narodowego, minister w wojennym rządzie gen. Władysława Sikorskiego i prezes Związku Pisarzy Polskich na Obczyźnie; Stanisław Mackiewicz, pisarz i wieloletni redaktor dziennika „Słowo” w Wilnie, późniejszy premier polskiego rządu na emigracji; Leszek Kirzien, prawnik i publicysta, przez 14 lat wydawca londyńskiego „Dziennika Polskiego i Dziennika Żołnierza” (Drwęcki, 1949). Od początku działania szkoły studenci obok studiów dziennikarskich mogli wybierać kursy służb społecznych oraz spraw międzynarodowych. Od maja 1949 roku prowadzono też zajęcia korespondencyjne, z których korzystali polscy studenci z Niemiec, USA, Kanady, Szwecji i Libanu. Latem 1949 roku szkoła miała 130 słuchaczy stacjonarnych, z których „trzy czwarte to młodzież, najczęściej pracująca fizycznie” (J.P.B., 1949).

Już po dwóch latach dekretem Prezydenta RP szkoła uzyskała częściowe uprawnienia uczelni akademickiej i zmieniła nazwę na Szkoła Nauk Politycznych i Społecznych (SNPiS). Znów mogła pochwalić się nazwiskami wybitnych osobistości uczących i zasiadających w jej władzach. Dziekanem wybrano Bronisława Hełczyńskiego, prawnika, prof. UJ, prezesa Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie, jego zastępcą został Wiktor Sukiennicki, prawnik, historyk, wybitny sowietolog, a Radą Naczelną kierowali Edward Raczyński, do 1945 roku ambasador Polski w Londynie, późniejszy Prezydent RP, oraz Adam Ciołkosz, publicysta, były poseł, jeden z liderów Polskiej Partii Socjalistycznej. Początkowe zainteresowanie

szkołą z czasem nieco zmalało i od 1958 roku uczelnia przechodziła na tryb studiów korespondencyjnych, a także na organizowanie otwartych wykładów i publikację własnych wydawnictw, osiągając imponującą liczbę 65 skryptów. Na początku lat 60. praca uczelni stopniowo zamierała (Draus, 2015, s. 601–602). W roku akademickim 1960/1961 zapisanych było 12 studentów stacjonarnych i 62 korespondencyjnych (Szkoła Nauk Politycznych i Społecznych, 1961). O tym schyłkowym okresie działania Szkoły pisali młodzi socjologowie, autorzy opracowania *Polacy w W. Brytanii*:

Posiadając nadal dostatecznie silną obsadę i współpracę szeregu naukowców, Szkoła prowadzi obecnie przede wszystkim prace oświatowe w formie urządzanych rok rocznie cykli odczytów publicznych i dyskusji. I tak w ostatnich latach, przy współudziale Instytutu Badania Zagadnień Krajowych², lub wyłącznie we własnym zakresie, szkoła zorganizowała Seminarium Spraw Krajowych i szereg odczytów o Polsce współczesnej, połączonych z dyskusją, w których wzięli udział również naukowcy z kraju. Odbywały się ponadto wieczory dyskusyjne, w formie bardziej popularnej, na tematy młodego pokolenia w kraju i na emigracji (przy współudziale młodszej generacji emigracyjnej) i odczyty na tematy aktualne (np. współczesna inteligencja sowiecka – Ł. Łabędź³) lub historyczne (Czaykowski & Sulik, 1961, s. 296–297).

Z czasem malała liczba otwartych wykładów, np. w 1963 roku odbyło się siedem odczytów i jeden wieczór dyskusyjny (pod tytułem: *Jakie są perspektywy i cele polityki sowieckiej w obecnym czasie*), w 1964 trzy odczyty, a w 1965 tylko jeden. W następnych latach szkoła kontynuowała skromną działalność wydawniczą i coraz bardziej koncentrowała się na wysyłce wydanych na Zachodzie książek do krajowych instytucji naukowych oraz bibliotek (Szkoła Nauk Politycznych i Społecznych, 1965–1966).

Działalność Szkoły Nauk Politycznych i Społecznych sprawiła, że studia w zakresie nauk o polityce w programie PUNO znalazły się

² Instytut Badania Zagadnień Krajowych to powołana przez rząd RP placówka analityczna, działająca w latach 1951–1991, dostarczająca opracowań na temat sytuacji w kraju, publikująca m.in. „Rocznik Spraw Krajowych”.

³ Leopold Łabędź, dziennikarz i politolog, żołnierz 2 Korpusu Polskiego, w latach 1961–1987 redaktor czasopisma „Survey”, poświęconego problemom Wschodniej Europy, autor i wydawca wielu prac sowietologicznych.

z pewnym opóźnieniem. Początkowo obie uczelnie konkurowały ze sobą, ale już w drugiej połowie lat pięćdziesiątych przewagę zarówno w liczbie studentów, jak i możliwości doboru wykładowców, zdobywał PUNO. Ponieważ zainteresowanie zagadnieniami polityki wśród emigrantów nadal było bardzo żywe, a w Polsce po 1956 roku zachodziły istotne zmiany w funkcjonowaniu systemu komunistycznego, w 1960 roku władze PUNO zdecydowały o rozszerzeniu zakresu studiów o zajęcia z nauk politycznych.

Odbyło się to poprzez poszerzenie pola działalności jednej z trzech komisji, która odtąd przyjęła nazwę Komisji Wydziałowej Prawa i Nauk Politycznych. Początkowo nadal dominowały wykłady z nauk prawnych. Prawo polityczne i międzynarodowe wykładał dr Antoni Deryng, docent Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie i prof. nadzwyczajny Katolickiego Uniwersytetu w Lublinie, w latach 1949–1965 wykładowca na Uniwersytecie w Madrycie; zajęcia z międzynarodowego prawa publicznego prowadził dr Wiktor Sukiennicki, prawnik i politolog, od 1959 roku zatrudniony w Instytucie Hoovera przy uniwersytecie w Stanford w USA; prawo polityczne wykładał dr Jerzy Gawenda, absolwent Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, w latach wojny internowany w Szwajcarii, asystent na uniwersytecie we Fryburgu, gdzie uzyskał doktorat, docent, a następnie prof. PUNO. Komisja od początku była mocno obsadzona, obok wymienionych pracowali w niej także profesorowie zwyczajni: wymieniony już Bronisław Hełczyński; Eugeniusz Jarra, historyk myśli politycznej i prawnik, prof. Uniwersytetu Oksfordzkiego; ks. Walerian Meysztowicz, teolog i historyk; Paweł Skwarczyński, historyk, wykładowca na Uniwersytecie Londyńskim; Zdzisław Stahl, ekonomista, docent UJK we Lwowie, a także profesorowie nadzwyczajni Tytus Komarnicki i Jan Świda. Dotychczasowy dorobek komisji, dotąd jednak wydającej dyplomy nauk prawnych, do 1960 roku obejmował trzy habilitacje, pięć promocji doktorskich i sześć magisteriów (PUNO, 1961).

W następnych latach poszerzona już Komisja Wydziałowa Prawa i Nauk Politycznych skupiała swoje prace wokół seminariów doktorskich, ale PUNO miało uprawnienia do przyznawania tytułów profesorskich i w 1963 roku docent Jerzy Gawenda został mianowany profesorem nadzwyczajnym. Pierwszą pomyślnie obronioną rozprawą w dziedzinie nauk politycznych był doktorat Tadeusza Wyrwy

z 1959 roku (*Znaczenie polityczne Gdańska*, napisany pod kierunkiem prof. Antoniego Derynga), a więc jeszcze zanim zmieniono nazwę i zakres działania komisji. Warto dodać, że doktorant PUNO miał już za sobą doktorat przyznany przez Uniwersytet w Madrycie, a w 1963 i 1968 roku uzyskał kolejne tytuły doktorskie na uniwersytecie w Paryżu (Brzeziński, 2011).

W okresie 1962–1989 Komisja Wydziałowa przeprowadziła 18 doktoratów z zakresu nauk politycznych. Pierwszy z nich obronił Roman Dębicki, były poseł RP w Jugosławii, a następnie na Kubie, który w 1962 roku przedstawił pracę *Polska polityka w okresie dwudziestolecia*. Z kolei ostatnim doktorem z tytułem uzyskanym na PUNO był w 1986 roku Włodzimierz Rozenbaum, który napisał pracę *The Anti-Zionist Campaign of 1967-1968: A Case Study of the Nationality Policy in Communist Poland* pod kierunkiem prof. Jerzego Lerskiego. Jako promotorzy prac doktorskich występowali w tym czasie prof. Jerzy Gawenda (sześć razy z nauk politycznych, a ponadto kolejne sześć razy jako promotor doktoratów z nauk prawnych), w latach 1978–1987 rektor PUNO; prof. Zdzisław Stahl (promotor pięciu doktorów z nauk politycznych), prawnik i ekonomista, redaktor lwowskich dzienników, a w czasie wojny więzień sowieckich łagrów; prof. Jerzy Langrod (promotor dwóch doktorów z nauk politycznych i dwóch z prawa), prawnik, docent UJ, więzień oflagu, prof. na francuskim uniwersytecie w Saarbrücken, następnie w École pratique des hautes études w Paryżu i na uniwersytecie w Rio de Janeiro; prof. Tytus Komarnicki (promotor dwóch doktoratów politologicznych), prawnik i dyplomata, przed wojną delegat RP przy Lidze Narodów, po wojnie wykładowca na Sorbonie, habilitował się na PUNO w 1955 roku; prof. Aleksander Meleń-Korczyński (promotor dwóch doktorów z politologii), asystent na UJK we Lwowie, internowany w Szwajcarii, obronił doktorat we Fryburgu, od 1952 roku w Nowym Jorku był komentatorem Radia Wolna Europa; ponadto po jednym doktorze wypromowali prof. Józef Jasnowski, historyk, który uzyskał doktorat na Uniwersytecie Warszawskim, a habilitację na PUNO, oraz prof. Jerzy Lerski, prawnik i historyk, który doktorat otrzymał na Georgetown University, w czasie wojny był kurierem między Londynem i Warszawą, po wojnie wykładał nauki polityczne w Japonii, Pakistanie oraz na Cejlonie, był wykładowcą współczesnej historii Europy na uniwersytecie w San Francisco, a od 1977 roku

także prof. PUNO (Polski Uniwersytet na Obczyźnie, 1989⁴; Judycki, 2008). Grupa wybitnych wykładowców nauk politycznych dobrze komponowała się z całością kadry profesorskiej PUNO, należało więc uznać polski uniwersytet w Londynie za instytucję o najwyższym poziomie naukowym.

Tematyka rozpraw doktorskich wynikała z indywidualnych zainteresowań doktorantów, czasem z tematyki prac rozpoczętych już na innych uniwersytetach, niekiedy także z możliwości, jakie dawało miejsce osiedlenia. Pisano więc o pertraktacjach pokojowych w Brześciu Litewskim w 1918 roku, o polskiej polityce zagranicznej w okresie dwudziestolecia, o stosunku do komunizmu partii politycznych w Polsce międzywojennej, o polskiej emigracji w Danii od XIX wieku do 1939 roku, o pracach władz Polski Podziemnej nad przyszłym prawodawstwem, o dokonaniach 2 Pułku Piechoty Legionów AK, o prasie polskiej w Niemczech w latach 1945–1947. Powstawały też prace sowietologiczne, takie jak *Doktryny prawne i polityczne na usługach ekspansji sowieckiej na arenie międzynarodowej* czy *Polacy w ZSRR w latach 1939–1983 w świetle norm społeczności międzynarodowej*. Były też rozprawy doktorskie w języku angielskim, m.in. *Recent Constitutional Changes in Tanganyika, Uganda and Kenya, Quebec's Position in the Canadian Constitution and the Separatist Tendencies* czy *The Rise of the Soviet Empire* (Pylat, 2010, s. 206–208).

W latach 60. Komisja Wydziałowa Prawa i Nauk Politycznych organizowała wykłady otwarte, przeważnie poza Londynem, np. w 1968 roku w Birmingham odbyły się takie spotkania z prof. Stahlem na temat światowej polityki sowieckiej oraz z prof. Gawendą o polityce zagranicznej Stanów Zjednoczonych (Polski Uniwersytet na Obczyźnie, 1968/1969). W tym czasie dorobek Komisji był skromny, np. w roku 1967/1968 Komisja pracowała z dziewięcioma studentami i doktorantami oraz nadała jeden dyplom doktorski z nauk politycznych; dla porównania Wydział Humanistyczny liczył 24 studentów, 13 doktorantów i dwóch habilitantów (Polski Uniwersytet na Obczyźnie, 1967/1968). We wrześniu 1970 roku Komisja

⁴ Autorzy jubileuszowego wydawnictwa do historii PUNO zaliczyli działalność wszystkich polskich uczelni, działających w czasie wojny i po jej zakończeniu na emigracji, w tym utworzonego w grudniu 1939 roku i działającego do klęski Francji w 1940 roku Uniwersytetu Polskiego w Paryżu.

zorganizowała w Londynie specjalistyczne Studium Nauk Polityczno-Wojskowych. Kurs był przeznaczony dla członków organizacji wojskowej „Pogoń”⁵. W pierwszym kursie uczestniczyło 46 osób, a wykładali profesorowie Bronisław Hełczyński, Józef Jasnowski, płk Adam Sawczyński, Wiesław Strzałkowski, Tadeusz Sulimirski, Zdzisław Stahl (Polski Uniwersytet na Obczyźnie, 1970/1971). Dyrektorem kursu został płk Stanisław Mayer, komendant „Pogoni”, kierownikiem działu wojskowego ppłk Mieczysław Wałęga, a kierownictwo naukowe objął prof. Jerzy Gawenda. W części wojskowej kursu wykładali wybitni dowódcy, m.in. gen. Klemens Rudnicki, płk Konstanty Czechowicz czy płk Kazimierz Iranek-Osmecki. Według gen. Stanisława Kopańskiego, który wygłosił inauguracyjny wykład dla słuchaczy, studium obejmowało następujące przedmioty: geopolitykę, ekonomię, historię polityczną Europy, socjologię i nauki społeczne, zagadnienia polityczne Polski współczesnej (Piesakowski, 1995).

W następnym roku spośród profesorów PUNO w gronie wykładowców kursu pozostali tylko Hełczyński, Stahl i Gawenda, z PUNO dołączył prof. Aleksander Blum, rusycysta i historyk, wykładowca na Uniwersytecie Londyńskim, a ponadto zostali zaangażowani m.in. ppłk. dr Eugeniusz Hinterhoff, publicysta i sowietolog, członek amerykańskiej Akademii Nauk Politycznych i Społecznych oraz brytyjskiego Królewskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych, wykładowca Defence College NATO, oraz dr Jan Krok-Paszkowski dziennikarz Radia Wolna Europa i kierownik Sekcji Polskiej BBC w Londynie. Wysokie kompetencje wykładowców zapewniały odpowiedni poziom kursu. W 1972 roku dotychczasowe studium zostało przekształcone w Kurs Nauk Politycznych, którym nadal kierował prof. Gawenda (Polski Uniwersytet na Obczyźnie, 1971/1972). W 1972 roku kurs ukończyło 17, a w roku następnym 21 członków „Pogoni”. Niektórzy z nich nadal kontynuowali studia na PUNO.

⁵ v Brygadowe Koło Młodych „Pogoń” powstało w 1949 roku z zadaniem przygotowywania młodych emigrantów do służby w odtworzonych na wypadek wojny Polskich Siłach Zbrojnych. Członkowie uczyli się na kursach podchorążych oraz na kursach oficerskich. Część uczestników tych kursów przechodziła przeszkolenie w armiach NATO, głównie we Francji. Koła „Pogoni” działały nie tylko w Wielkiej Brytanii, ale także w Stanach Zjednoczonych, Kanadzie, Francji, Hiszpanii i w zachodnich Niemczech.

W ciągu kolejnych lat 17 członków „Pogoni”, w większości oficerów, otrzymało stopień bakalaureatu⁶, dziewięciu stopień magistra, a pięciu – stopień doktora. Podpułkownik Tomasz Piesakowski na PUNO uzyskał habilitację, a następnie tytuł profesora i został wykładowcą Uniwersytetu, równocześnie wchodząc w skład Komisji Historycznej byłego Sztabu Głównego (Piesakowski, 1995).

Koniec lat 70. przyniósł wzrost liczby studentów PUNO, a jeszcze znaczniejszy przyrost widoczny był na początku lat 80., w okresie legalnego działania „Solidarności”, a następnie po wprowadzeniu w Polsce stanu wojennego (dla przykładu we wrześniu 1979 roku kształciło się 105 studentów, doktorantów i habilitantów, a w czerwcu 1981 roku było ich już 226). Uniwersytet borykał się z trudnościami lokalowymi: początkowo PUNO korzystało z pomieszczeń Szkoły Nauk Politycznych na Bolton Gardens, od 1956 roku funkcjonowało w lokalu Stowarzyszenia Polskiego Kolegium Uniwersyteckiego (była to pozostałość po poprzednich polskich szkołach wyższych w Wielkiej Brytanii), od 1962 roku w lokalu przy Prince’s Gardens, a od końca 1976 roku w nowo wybudowanym gmachu Polskiego Ośrodka Społeczno-Kulturalnego (POSK) przy King Street. Tam jednak PUNO posiadało tylko pomieszczenie administracyjne i jedną salę wykładową, często wykorzystywaną też na cele innych polskich instytucji, ulokowanych w tym miejscu, co zmuszało do korzystania także z innych pomieszczeń, m.in. w siedzibie Instytutu i Muzeum gen. Sikorskiego (Pylat, 2010). Kłopoty lokalowe wynikały z permanentnych trudności finansowych. W związku z przeprowadzką do POSK-u władze PUNO apelowały – stwierdzając, że robią to po raz pierwszy – do społeczności emigracyjnej o wpłaty na utrzymanie Uniwersytetu. (Sulimirski, 1976). Trudności lokalowe i finansowe wpływały na ograniczenie liczby studentów i zajęć, także w ramach Komisji Wydziałowej Prawa i Nauk Politycznych, od 1980 roku często nazywanej Wydziałem.

W tym okresie napływu studentów z Polski (zwłaszcza pozostałych na Zachodzie po wprowadzeniu stanu wojennego), czyli w roku

⁶ Ponieważ niektórzy studenci, zaliczający wszystkie egzaminy, ale mieszkający poza centrami uniwersyteckimi, mieli trudności z zebraniem materiałów do pracy magisterskiej, władze PUNO zdecydowały się wprowadzić niższy stopień naukowy „bakalaureat filozofii”, nieprzewidziany przez przedwojenną polską ustawę, ale nadawany przez uniwersytety krajów anglosaskich.

akademickim 1981/1982, Komisja prowadziła zajęcia dla 18 studentów, poza tym trzech studentów kończących studia z nauk politycznych poza Wielką Brytanią oraz pięciu doktorantów z różnych dziedzin prawa i nauk politycznych. Na potrzeby przede wszystkim młodzieży przybywającej z kraju przy Komisji uruchomiono Kurs Nauk Politycznych, liczący 14 studentów, którzy po trzech latach mogli otrzymać tytuł odpowiadający angielskiemu Bachelor of Political Science. Wykładowcami Studium byli profesorowie Jan Drewnowski, prof. Wyższej Szkoły Głównej Handlowej, na emigracji od 1959 roku, wykładowca m.in. w Hadze, Amsterdamie i Puerto Rico, w latach 1994–1998 rektor PUNO; Jerzy Gawenda; Jan Władysław Skiba, absolwent geografii na UJK we Lwowie, doktor uniwersytetu w Nottingham, pracownik Imperial College w Londynie; Zdzisław Stahl; Wiesław Strzałkowski, prawnik i filozof, doktor uniwersytetu w Oksfordzie, habilitant na PUNO; Edward Szczepanik, ekonomista, doktor London School of Economics and Political Science, wykładowca m.in. w Hongkongu, w latach 1986–1990 premier Rządu RP na Uchodźstwie; a także dr Zygmunt Dąbek, prawnik, na emigracji od 1980 roku oraz dr Elżbieta Torzecka, sekretarz PUNO (Polski Uniwersytet na Obczyźnie, 1981/1982; Polski Uniwersytet na Obczyźnie, 1982/1983).

Tematyka wykładów na Kursie Nauk Politycznych zależała przede wszystkim od możliwości kadrowych PUNO. Uniwersytet starał się pozyskać profesorów zatrudnionych na europejskich lub amerykańskich uniwersytetach i organizować ich spotkania ze studentami, a gdy to było niemożliwe – nadzorować kontakt korespondencyjny. Na początku lat 80. połowa wykładowców odgrywała rolę profesorów wizytujących. Byli to profesorowie Ludwik Kos-Rabcewicz-Zubkowski z Kanady, prawnik, wykładowca na uniwersytecie w Ottawie; Jerzy Langrod, prawnik z Paryża; Józef Lichten, historyk prawa i dyplomata z Rzymu; ks. Walerian Meysztowicz, historyk i wydawca z Rzymu; Ryszard Szawłowski, politolog z Kanady; doc. Eugeniusz Kruszewski, historyk Europy Środkowej z Danii; doc. Józef Kasparek, historyk ze Stanów Zjednoczonych (Skład Uniwersytetu, 1980/1981).

Od 1978 roku przez kolejne dziewięć lat rektorem PUNO był prof. Jerzy Gawenda. Składając coroczne sprawozdanie z działalności w roku akademickim 1983/84, rektor tak definiował główne zadania Uniwersytetu:

Siłą rzeczy [Uniwersytet] skupił całą swoją działalność na tych kierunkach wiedzy, którym groziło i grozi wypaczenie, nawet wynarodowienie i utracenie własnej myśli narodowej i swoistości państwowej. Dlatego też skierował cały swój wysiłek w kierunku nauk humanistycznych, politycznych i socjologicznych w celu zachowania narodowej prawdy, tak w zakresie historii, nieskażonego języka, jak również nieprzekreślanych faktów politycznych i społecznych naszego narodu (Gawenda, 1983/1984).

Pomimo deklaracji skupiania się na wybranych kierunkach na PUNO nadal działał Wydział Techniczny, a także Komisja Wydziałowa Ekonomiczna oraz Komisja Wydziałowa Matematyczno-Przyrodnicza.

Założenia programowe były ambitne, ale nie zawsze możliwe do zrealizowania. Na trzyletnim kursie zakładano, że pierwszy rok obejmie sowietologię, historię Polski, historię powszechną, zagadnienia Europy współczesnej, prawo publiczne, geografii gospodarczą i ekonomię polityczną, na drugim roku studenci będą poznawać historię dyplomacji, międzynarodowe stosunki gospodarcze, prawo międzynarodowe i politykę supermocarstw, na trzecim zajmą się polityką państw pozaeuropejskich, problematyką Europy Środkowo-Wschodniej, prawem administracyjnym międzynarodowym. Po ukończeniu kursu, zdaniu egzaminów i napisaniu pracy, pozytywnie ocenionej, absolwent otrzymywał stopień bakalaureusa, odpowiadający brytyjskiemu Bachelor of Political Science (Pylat, 2010, s. 119).

W połowie lat 80. malała frekwencja na zajęciach stacjonarnych. Jak stwierdzał rektor Gawenda w kolejnym sprawozdaniu: „Na skutek braku odpowiedniej ilości studentów, regularne wykłady przedmiotów zostały zawieszone”. Działło jednak nadal Studium Nauk Politycznych, w ramach którego „odbywały się wykłady publiczne”. Do końca 1983 roku Komisja miała już w swoim dorobku pięć habilitacji, 29 promocji doktorskich, 16 magisteriów z zakresu nauk prawnych, 12 magisteriów z zakresu nauk politycznych oraz 16 dyplomów bakalaureatusa z nauk politycznych (Informator Uniwersytecki, 1983/1984)

Od 1969 roku PUNO nadawał doktoraty *honoris causa*, formalnie za zasługi w nauce, praktycznie także za wyróżniającą działalność polityczną i społeczną. Do 1990 roku, a więc do oficjalnego zakończenia działalności władz RP na Uchodźstwie, nadano 31 takich

doktoratów, ale tylko dwa przyznano za osiągnięcia w dziedzinie nauk politycznych. W 1969 roku doktorat honorowy otrzymał prof. Zygmunt Nagórski, prawnik, wykładowca na Polskim Wydziale Prawa przy Uniwersytecie w Oksfordzie, następnie w Polskiej Szkole Nauk Politycznych w Londynie, od 1952 roku dyrektor, a następnie prezes Polskiego Instytutu Naukowego w Nowym Jorku. Drugi doktorat honorowy w tej dziedzinie otrzymał w 1977 roku gen. Tadeusz Kasprzycki, w latach 1935–1939 minister spraw wojskowych, na emigracji zasłużony przy tworzeniu PUNO. Były też doktoraty formalnie przyznawane za osiągnięcia naukowe, ale w rzeczywistości za wybitne zasługi w polityce powojennej emigracji. W 1971 roku doktorat h.c. z filozofii otrzymał Adam Pragier, z wykształcenia lekarz i prawnik, jeden z liderów Polskiej Partii Socjalistycznej, minister w rządach RP na Uchodźstwie, od 1953 roku prof. PUNO, w 1972 roku doktorat z prawa Stanisław Ostrowski, ostatni polski prezydent Lwowa, prezydent RP na Uchodźstwie, w 1982 roku doktorat z prawa Edward Raczyński, kolejny Prezydent RP na Uchodźstwie, a w 1987 roku dwaj generałowie, z filozofii Klemens Rudnicki i z ekonomii Stanisław Maczek (PUNO, 2009).

Doktoraty honorowe dla prezydentów czy generałów świadczyły o mocnych związkach PUNO z władzami politycznej emigracji. Dowodem tego był również udział profesorów PUNO w rozmaitych instytucjach obozu rządowego. Spośród wykładowców Komisji Wydziałowej Prawa i Nauk Politycznych w aktywnym życiu politycznym brał udział prof. Jerzy Gawenda, który łączył pracę na PUNO z uczestnictwem w następujących po sobie rządach RP kolejno jako minister informacji, minister oświaty, minister spraw zagranicznych i wicepremier. Profesor Bronisław Hełczyński był ministrem spraw zagranicznych oraz podobnie jak prof. Zdzisław Stahl – członkiem Rady Jedności Narodowej i Rady Narodowej RP. Profesor Edward Szczepanik był nieoficjalnym delegatem rządu RP przy Stolicy Apostolskiej, następnie ministrem spraw krajowych, a w latach 1986–1990 premierem rządu RP na Uchodźstwie (Judycki, 2008).

W 1985 roku przy Studium Nauk Politycznych i we współpracy z Kołem Oficerów Dyplomowanych uruchomiono dwuletnie Seminarium Wiedzy Wojskowej, zajmujące się dokształcaniem w zakresie współczesnej wiedzy wojskowej. Absolwenci seminarium otrzymywali zaświadczenia o jego ukończeniu, nie miały one jednak

charakteru dyplomów wyższej uczelni (Polski Uniwersytet na Obczyźnie, 1985/1986) Od połowy lat 80. PUNO organizowało wykłady publiczne w Polskim Ośrodku Społeczno-Kulturalnym (POSK), często poświęcone zagadnieniom politycznym. Dla przykładu w 1986 roku dr Alicja Iwańska, socjolog, od 1985 roku wykładowca PUNO, prezentowała temat *Ruchy społeczno-polityczne w Polsce współczesnej*, a prof. Stanisław Andrzejewski, socjolog, od 1969 roku zatrudniony w PUNO, mówił o osobliwościach ewolucji ustroju społecznego Polski (Zestawienie imprez kulturalno-rozrywkowych, 1987).

W marcu 1988 roku dokonano reorganizacji PUNO, m.in. łącząc Komisję Prawa i Nauk Politycznych z Komisją Ekonomiczną, tworząc Komisję Prawa i Nauk Społecznych, często nazywaną też wydziałem. Zmiany w strukturze PUNO nie zapobiegły kryzysowi, z jakim w następnych latach borykała się uczelnia. Zaskoczeniem dla władz PUNO była decyzja brytyjskiego parlamentu, podjęta w maju 1988 roku, cofająca zgodę na wydawanie dyplomów uniwersyteckich uczelniom nieangielskim, działającym na terenie Wielkiej Brytanii. Dotąd dyplomy i tytuły naukowe PUNO były uznawane w państwach Zachodu, a nieszanowane w krajach komunistycznych. Teraz sytuacja uległa zmianie i jedynie studenci, którzy rozpoczęli naukę przed majem 1988 roku, mogli dokończyć naukę, a ich dyplomy zachowywały ważność. Aby zapobiec likwidacji, PUNO przyjęło formę stowarzyszenia, ale wraz z zakończeniem działalności władz RP na Uchodźstwie, upadkiem systemu komunistycznego oraz odzyskaniem suwerenności przez Polskę emigracyjna uczelnia w Londynie traciła swój podstawowy cel działania (Draus, 2015, s. 615).

W odradzającej się demokratycznej Polsce zabrakło jednak uznania dla trwającej pół wieku działalności politycznej emigracji. Skomunizowane krajowe uczelnie nie chciały uznać dorobku PUNO, a władze oświatowe lekcewały pracę polskich uczonych na obczyźnie. Jeszcze w 1997 roku w publikowanym przez PUNO informatorze pisano z goryczą:

Uniwersytet nie został jednak dotąd formalnie włączony do systemu polskich szkół akademickich. To znaczy, że działa on ciągle na podstawie ustawodawstwa II Rzeczypospolitej. Z tego powodu Ministerstwo Edukacji uznało, że stopnie nadawane przez PUNO dla ich ważności w Polsce trzeba indywidualnie nostryfikować (*Informator. Historia. Skład osobowy. Program*, 1997/1998).

Ostatecznie dopiero w ustawie z lutego 1988 roku stopnie naukowe, dyplomy i tytuły naukowe wydane między 1 września 1952 roku a 22 grudnia 1990 roku zostały oficjalnie uznane w Polsce (Draus, 2015, s. 615). Oznaczało to z kolei brak akceptacji dla prób kontynuowania działalności przez PUNO już po 1990 roku.

Polski Uniwersytet na Obczyźnie koncentrował swoje prace przede wszystkim na kierunkach studiów polonistycznych i historycznych, co wynikało z konieczności przeciwstawiania się kłamstwu, szerzonemu na podporządkowanych reżimowi komunistycznemu uczelniom w kraju. Już po kilku latach władze PUNO uznały za potrzebne rozszerzenie studiów o nauki polityczne, zwłaszcza gdy pojawiła się możliwość zatrudniania wykładowców pracujących na zachodnich uczelniach. Dzięki temu emigracja polityczna zyskała grupę fachowców, cenionych na Zachodzie jako specjaliści od problemów Europy Środkowej i Wschodniej, sowietolodzy i znawcy ideologii komunistycznej. Wykładowcy i absolwenci studiów politologicznych działali w licznych organizacjach społecznych i fachowych, sprawdzili się jako komentatorzy w emigracyjnej prasie i Rozgłośni Polskiej Radia Wolna Europa, zasilili również polskie władze na uchodźstwie. Publikacje stanowiące dorobek emigracyjnej politologii były wykorzystywane w Polsce niepodległej po 1989 roku, chociaż nie udało się ani dokonać dekomunizacji uniwersytetów, ani w pełni wykorzystać kadry naukowej i absolwentów PUNO.

BIBLIOGRAFIA

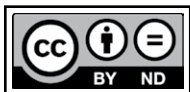
- Brzeziński, A. (2011). Tadeusz Wyrwa. *Kwartalnik Historyczny*, 2, 383–389.
- Czaykowski, B., & Sulik, B. (1961). *Polacy w W. Brytanii*. Paryż: Instytut Literacki.
- Dorobek Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie (1983/1984). *Informator Uniwersytecki*. Londyn: Polski Uniwersytet na Obczyźnie, 21.
- Draus, J. (2015). Nauka polska na emigracji 1945–1990. W L. Zasztowt & J. Scholler-Walicka (Red.), *Historia nauki polskiej*. T. X: 1944–1989. Cz. II: *Instytucje* (s. 485–682). Warszawa: Polska Akademia Nauk.
- Drwęcki, A. (1949). Wieczorowe kursy dla przyszłych dziennikarzy. *Dziennik Polski i Dziennik Żołnierza*, 286, 3.
- Gawenda, J. (1983/1984). Polski Uniwersytet na Obczyźnie. *Rocznik Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie*, XXVII, 138–139.

- Informator. Historia. Skład osobowy. Program* (1997/1998). Londyn: Polski Uniwersytet na Obczyźnie, 5.
- J.P.B. (1949). *Prace Studium Polityczno-Społecznego. Orzeł Biały*, 31, 7.
- Judycki, Z.A. (2008). *Polski Uniwersytet na Obczyźnie w Londynie. Słownik biograficzny pracowników naukowych*. Londyn: PUNO.
- Piesakowski, T. (1995). Brygadowe Koło Młodych „Pogoń” – paramilitarna jednostka. W L. Klisiewicz (Red.), *Mobilizacja uchodźstwa do walki politycznej 1945–1990* (s. 108–153). Londyn: Polskie Towarzystwo Naukowe na Obczyźnie.
- Piesakowski, T. (1995). Brygadowe Koło Młodych „Pogoń”. W L. Klisiewicz (Red.), *Mobilizacja uchodźstwa do walki politycznej 1945–1990* (s. 108–153). Londyn: Polskie Towarzystwo Naukowe na Obczyźnie.
- Polski Uniwersytet na Obczyźnie (1961). *Informator Uniwersytecki 1949–1960*. Londyn: PUNO.
- Polski Uniwersytet na Obczyźnie (1968/1969). *Rocznik Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie*, XIX, 161.
- Polski Uniwersytet na Obczyźnie (1970/1971). *Rocznik Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie*, XXI, 198.
- Polski Uniwersytet na Obczyźnie (1971/1972). *Rocznik Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie*, XXII, 202.
- Polski Uniwersytet na Obczyźnie (1981/1982). *Rocznik Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie*, XXV, 97.
- Polski Uniwersytet na Obczyźnie (1982/1983). *Rocznik Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie*, XXVI, 105.
- Polski Uniwersytet na Obczyźnie (1985/1986). *Rocznik Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie*, XXIX, 159.
- Polski Uniwersytet na Obczyźnie (1989). *Jubileusz 50-lecia 1.12.1939 – 1.12.1989*. Londyn: PUNO.
- Polski Uniwersytet na Obczyźnie w roku 1967–1968 (1968). *Nauka Polska i Szkolnictwo Wyższe na Obczyźnie*. Londyn: Wydawnictwo Funduszu Oświaty Polskiej Zagranicą, 21.
- PUNO. *70 lat Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie* (2009). Londyn, 19.
- Pylat, J.K. (2010). *PUNO. Polski Uniwersytet na Obczyźnie*. Pułtusk–Londyn: Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora.
- Skład Uniwersytetu (1980/1981). *Informator Uniwersytecki*. Londyn: Polski Uniwersytet na Obczyźnie, 17–18.
- Statut Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie* (1953). Londyn: Gryf Printers.
- Sulimirski, T. (1976). *Polski Uniwersytet na Obczyźnie. Kultura*, 12, 103–104.
- Szkoła Nauk Politycznych i Społecznych (1965/1966). *Rocznik Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie*, XVI, 85–86.

Szkoła Nauk Społecznych i Politycznych w roku akademickim 1960/1961 (1961). *Szkolnictwo Wyższe i Nauka Polska na Obczyźnie*. Londyn: Wydawnictwo Funduszu Oświaty Polskiej Zagranicą, 13.

Zestawienie imprez kulturalno-rozrywkowych (1987). *Wiadomości P.O.S.K.*, 35, 61–62.

Copyright and License

This article is published under the terms of the Creative Commons Attribution – NoDerivs (CC BY- ND 4.0) License
<http://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/>